

בעינו. ואולי ראוי להחמיר לעשר בלא ברכה, לחוש לדעת המנח"ב.

בדין הפלפל החריף שקוראים „ביסבאס” אם חייב בערלה

(ז) והנה נ"מ בכ"ז גם לענין ערלה, דתבלין פטור נמי מערלה כדמוכח מהסוגיא דברכות ל"ו ב' דפריך אהא דרבינן פלפלין לערלה מהא דאמר רבא כס פלפלי ביוה"כ פטור ומשני הא ברטיבתא הא ביבשתא, ומוכח דאי לאו דפלפלים ראויים לאכילה כשהם רטובים לא היה שייך בהם איסור ערלה, אף שחזו לטעמא בקדירה. ומעתה, בדבר שאינו ראוי לאכילה בפ"ע אך נאכל בעינו בתורת טפל עם אוכל אחר, וכגון הפלפל החריף שקוראים אחינו יוצאי גלות תימן „ביסבאס” שהוא עץ גמור, ואינם ראויים בפ"ע בגלל חריפותם בין בעודם ירוקים ורטובים, בין לאחר שהתאדמו והתייבשו, אך נאכלים יחד עם הלחם במאכל שקוראים „סחוג” שכותשים אותם ושמים בהם שום

ותבלינים ומים, ונותנים על הלחם, ולשיטת תוס' הו"ו תבלין ופטורים נמי מן הערלה. דכמו שלגבי מעשר לא חשוב פרי ואוכל ה"ג לגבי ערלה דכתיב בה נמי „פרי”, (וערלתם את פריו) לא חשוב פרי ואוכל כשאינו ראוי להאכל בעינו. אולם למש"כ המנח"ב לא הו"ו תבלין וחייבין בערלה ובמעשר.

אולם נראה, כיון דרוב הפלפל החריף אזיל לטעמא בקדירה, פטור מן המעשר. ולגבי ערלה ג"כ אפשר, כיון דמתחילת היותו עומד הוא ברובו לקדירה אף דראוי נמי ל„סחוג” פטור מן הערלה, דלא קרינן ביה ונטעתם כל „עץ מאכל”. אך במ"ב סי' ר"ב סקפ"ב, כתב דרוב פלפלין נוטעים אדעתא שיתייבשו ובכ"ז רטובין חייבים בערלה ובמעשר, (משום דיש שאוכלים אותם כן). אך א"כ אמאי קאמר בגמ' דאם שבת סתמו לקדירה אינו מטו"א ובפשוטו פטור נמי מן המעשר. ואולי שאני פלפלין רטובים שנאכלים בעינם ממש. וצ"ע, דגם שבת ראוי בעינו כמש"כ בשם הרמב"ם.

סימן טז

בדין עלי „נענע”, עלי „תה” וקפה, אם יש בהם

חיוב תרו"מ או הו"ו בגדר תבלין

מאשר במשקה היוצא מהם, מ"מ כיון דלא באו אלא ליתן טעם במשקה ה„תה” אינם אלא תבלין, ולא יהיו עדיפין מתבלין ככרכום ופלפל שחור יבש דקאמר ע"ז בגמרא גדה הנ"ל, דנמנו וגמרו שאין הפלפלים מקבלים טו"א וממילא אין בהם מעשר, וכן אין בהם ערלה, כדתלי בגמרא ברכות ל"ו ערלה ומעשר אהדדי.

ואף דיש שותים ה„נענע” לצורך עצמו שמועיל לצרבת וכו' וכן ה„לואיזה” להרגעה

(א) נראה, דלפי המבואר בנדה נ"א ב', דכל מידי דעביד לטעמא פטור מתרו"מ ואינו מטמא טו"א, כל הני עלים שרגילים להוסיף ב„תה” לתוספת טעם וריח, כגון מה שקוראים „נענע”, „מינטא”, „לואיזה”, „עטריה” „שיבא” וכו' פטורים מן המעשר ומן הערלה (לואיזה ושיבא עץ גמור הם), דאף דעשויים לכך וכן הרי דעת הרא"ש דמי פירות מברכים עליהם בפה"ע דיותר יש טעם במים ע"י הבישול

ולחימום, מ"מ סתמו עומד לרוב בנ"א ששותים אותם להטעים המים. ומה"ט, אף דיש אוכלים ה,,נענע" בסלט מ"מ סתמו אינו עומד אלא לטעמא ב,,תה" או במים חמים.

(ב) ואולם מי שיקטוף ה,,נענע" מהמחובר לאכלם בסלט, ודאי דחייב במעשר כדאמרה הגמ' דגדה הנ"ל בתחילה ע"ש דשבת שייחודו לכמך חייב במעשר. ואם נתלשו סתם, וחשב עליהם בתלוש לאכלו, עיין מש"כ בסי"ב אות י"א לדון דמהני מחשבתו להתחייב במעשר ע"ש.

(ג) ולענין שביעית, כל הני יש בהם ק"ש, דתבלין יש בו ק"ש דהנאתו וביעורו שוה, וכדמוכח מהא דתניא חולין ו' א' הנותן לשכנתו (ע"ה) קדרה לבשל אינו חושש שמא החליפה התבלין לא לענין שביעית וכו' ועיי"ש בחוד"ה אינו, שכתבו בפירוש כן, דתבלין יש בו ק"ש. 05/07/2018nrx

(ד) ועלי "טא" עצמם, נראה דהווי נמי בגדר תבלין דעיקר דעת האדם ב,,טא" לשתיה חמה אלא דמטעימה ב,,טא".

(ה) אולם גרעיני הקפה נראה, דיש בהם ערלה וחיוב מעשר, דאינם בגדר תבלין, דעיקר דעת השותה קפה הוא על הקפה עצמו, שנותן מרץ ומעורר, רק כך דרך אכילתו ע"י המסתו ברותחין, והרי יש שותים קפה נמס קר, וכן יש סוכריות קפה, ולכן אין זה בגדר תבלין שבא לתבל דבר אחר, ואינו נאכל בפני עצמו. ולא מיבעיא לשיטת התוס' דגדה נ"א

שהבאנו בסי' הקודם, דגדר תבלין הוא כל מידי דנאכל בתורת טפל לאוכל אחר, דלפי"ז גם במידי דעביד לטעמא בקדירה עיקר מה דחשיב תבלין הוא משום שהוא טפל לקדירה, ולא משום שהוא נמס דזה לא מעלה ולא מוריד¹, וא"כ ודאי דמידי שנמס אבל הוא עיקר כמו קפה, ודאי דחייב במעשר. ואפילו למה שציידנו בסי' הנ"ל אות ו', דדעת מרן דמה שנאכל בהיותו עדיין בעין אף אם הוא נאכל בתורת טפל, לא הוי בגדר תבלין, ורק במידי דעביד לטעמא בקדירה דנמס בקדירה הוא דהוי תבלין מ"מ ודאי דאין זה מספיק מה שנמס אלא צריך גם שיהיה טפל שבא לתבל הקדירה דהא כתב הרא"ש בפרק כ"מ, דעל מי פירות מברך בפה"ע דיותר יש טעם במים ע"י הבישול מאשר משקה היוצא מהפירות, וא"כ מה טעם הוא זה מה דנמס בקדירה, וע"כ צ"ל דהוא בצירוף מה שהוא טפל לקדירה, וא"כ קפה שהוא עיקר בשתייה, יש לחייבו במעשר.

וכן ראיתי שכתב כן בספר מגחת ברוך, והוכיח זה מדברי הרמב"ם פ"א מטו"א ה"ו שכתב וז"ל, אלו דברים שאינם מק"ט אע"פ שב"א אוכלים אותם לפי שאינם נאכלים להנאת גופם אלא מפני שנותנים טעם במאכלות או מפני הריח או המראה, ואלו הן הקושט וכו' והפלפלין וחלת חריע (כרכום) וכו' ע"כ. הרי, דרק בתבלין שבאו בתורת טפל אין חיוב תרו"מ אבל מה שנמס ונאכל להנאת גופו כגון קפה וכנ"ל, חשיב אוכל ומטמא טו"א וממילא חייב נמי במעשר.

וכמו שכתבתי בסי' ט"ו סוף אות ד' ובהערה שם, אבל אם אינו נמס ונאכל בעינו בתורת טפל חייב במעשר ולא חשיב תבלין כמו בזרע גרגיר דחייב במעשר משום שראוי בעינו ומטבילים בו את הצלי.

¹ מש"כ דזה אינו מעלה ולא מוריד, זה רק בדבר שאינו ראוי בעינו אבל דבר שראוי בעינו וסתמו לתבלין, חלוק הדבר, דאם הוא נמס בקדירה חשיב תבלין וכדמוכח מהא דשבת דראוי בעינו ובכ"ז אי סתמו לקדירה פטור מן המעשר

וראיתי באו"ח סי' ר"ב ובבאר היטב ס"ק י"ט שהביא מתשובת פנים מאירות והלק"ט, שמעיקר הדין, יש לברך על תה וקפה בפה"א (על הקפה כנראה צ"ל בפה"ע) אלא שנהגו לברך שהכל. וכנראה שהוא כפי מה שכתבנו על קפה דדעת האדם על הקפה ואינו טפל למים, ודעתם ז"ל שגם בתה ג"כ דעת

האדם על התה עצמו דמרגיע ומחמם בימות הקור ומקרר בימות הקיץ, ולדבריהם ז"ל ראוי לעשר גם התה אם נגדלהו בארץ.

(ו) ומ"מ אותם עלים שאינם מאכל כל אדם רק לחולים כגון האזוב (זעתר) והרוזמרין (רומר—אזיר²) שמשום טעמם הגרוע אין בריאים מחשיבים אותם, אף דהחולים

מכרר דאסור לבשל צמחי מרפא לשתות מימיהם, ביו"ט

2 וכאן מקום אה"ג להעיר הערה הנוגעת למעשה בהל' יו"ט, שרבים היום משתמשים במיני צמחים לרפואה. והנה, צמחים המיוחדים ממש למחלה מסוימת ולא סתם לחיזוק הגוף ומי שאין לו מחלה זו לא משתמש בהם כלל, ודאי אסור מה"ת לבשלם ביו"ט או לערות עליהם מים מכלי ראשון (ואפי' מכלי שני יש להחמיר דשמא הם מקלי הבישול), וכן אפי' יבשלם מערב יו"ט אסור מן התורה לסגנם ביו"ט מדין בורר, דלא הותרו כל המלאכות ביו"ט אלא לצורך „השוה" לכל נפש, דמה"ט אסור לעשות מוגמר ביו"ט. ואין לומר דשאני התם דהיו עושים רק לתענוג בעלמא, וזה צורך רק למפונקים ומי שאינו מפונק לא יצטרך לזה אף פעם, משא"כ לצורך רפואה דכל אחד כשנחלה צריך לרפואה אפשר דחשיב שוה לכל נפש, דעיין באו"ח סי' תצ"ו ס"ב ובמ"ב סק"ה ובשה"צ סק"י דמבואר דאסור להתרפאות ביו"ט למי שיש לו מיחושים ולא נפל למשכב כמו בש"ש³ אף דטעם האיסור הוא משום גזירה שמא ישחוק סממנים וכ"ה מפורש בסי' תקל"ב סק"ה במ"ב בשם המג"א ע"ש, וביו"ט לכאורה הו"ל להתיר לשחוק לכתחילה כל הסממנים שרגילים לטחון מהם רק קצת משום דמפיגים טעמם כבצל ושחליים וכדומה [כמו שהתירו לטחון תבלין ביו"ט, כדאיתא באו"ח סי' תק"ד] לצורך רפואתו (דמתוך שהותרה טחינה לצורך אוכל נפש הותרה לצורך אחר). ואין לומר משום דגזרינן שמא יטחון סממנים שאינם מפיגים טעמם ודרך לטחון מהם הרבה דאסור כמו שאסור לטחון קמח ביו"ט, דלכמה ראשונים זה ג"כ מותר מה"ת ורק מדרבנן אסור, עיין ברמב"ם פ"א מהל' יו"ט ה"ה ובהמגיד שם וא"כ האיסור להתרפאות הוא גזירה לגזירה, ועכצ"ל דהיינו טעמא דהשחוק סממנים לצורך רפואה הוי צורך שאינו שוה לכל נפש, ואסור מה"ת גם ביו"ט, ולכן אסור להתרפאות גם ביו"ט. וא"כ גם הני צמחי מרפא אסור לבשלם

לצורך רפואה. ואף אם ראויים לשתיה ע"י שמעריבים בהם דבש, מ"מ אינו מבשלם לצורך מזון או שתיה אלא לצורך רפואה ואין זה שוה לכל נפש.

ואין לומר דרק במידי דלאו אוכל נפש הוא אלא צורך אחר דמותר מדין מתוך הוא דבעינן צורך השוה לכל נפש, אבל במידי דאכילה לא בעינן שוה לכל נפש, זה אינו דבקרא דמינה ילפינן דבעינן שוה לכל נפש מיירי אאוכל נפש עצמו דכתיב אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם, והרי לב"ש דל"ל מתוך ורק אוכל נפש שרי לעשות ביו"ט, ג"כ לא פליגי אהאי דרשא דבעינן שוה לכל נפש וממילא גם לב"ה כן. ומוכח הוא מהגמ' כתובות ז' א' דפריך אלא מעתה נזדמן לו צבי ביו"ט ה"נ דאסור למשחטיה (הואיל ואינו שוה לכל נפש) ומשני דבר הצריך לכל נפש קאמינא הרי מפורש דגם בדבר הנאכל אם אינו צריך לכל נפש אסור מה"ת ולוקים ע"ז כמו במוגמר, וא"כ כל הצמחים הנאכלים או ששותים מימיהם לצורך ריפוי מחלה ומי שאינו חולה אינו שותה אותם גם עם דבש, הרי זה צורך שאינו שוה לכל נפש ואסור מה"ת לבשלם או לברור אותם ביו"ט.

מצרר דצמחים שנאכלים לחיזוק הגוף ולבריאות מותר לבשל ביו"ט

והנה נראה בביאור דברי הגמ' דכתובות הנ"ל גבי צבי, דמעיקרא סברה הגמ' דאם „המאכל" אינו שוה לכל נפש דרק עשירים אוכלים צבי, חשיב אינו שוה לכל נפש, ומסיק דאין זה תלוי ב„מאכל" אם הוא שוה לכל נפש אלא בצורך שאליו עושים המלאכה והרי הצורך לאכול ישנו אצל כל נפש, ולא אזלינן כלל בתר המאכל אם הוא רגיל להאכל לכל נפש, ומה"ט ניתא מה שחזינן שיש מאכלים שעדה אחת רגילה לאכול ואצל אחרים אינם נסבלים ואינם נאכלים כלל, ובכ"ז מותר למי שרוצה לאוכלו לבשלו ביו"ט, ומשום דלא אזלינן בתר המאכל אלא

על המים החמים, מ"מ פטורים מן המעשר דלא מצאנו שמאכל חולים ייחשב אוכל לא לענין מעשר ולא לענין טו"א ולא עדיף מאוכלים

פי' המשניות לר"מ ורבינו עובדיה ריש מעשרות ומשנה ראשונה שם]. וז"ל הרמב"ם פ"א מהל' טו"א ה"א, כל אוכל המיוחד למאכל אדם כגון

בתר הצורך שאליו הוא מבשלו והצורך לאכול הוא שוה לכל נפש, דכל אדם צריך לאכול, ודוק היטב. ולהג"ל נראה, דצמחים הטובים לחיזוק הגוף שטובים לכל אחד בין חולה בין אינו חולה, או לתזונה תקינה ועיכול תקין, דזה אינו בא לרפאות מחלות אלא לבריאות, בזה י"ל דשרי, דצורך של בריאות הוא שוה לכל נפש, ואף דרוב בני אדם אינם יודעים מצמחים אלה, מ"מ הצורך להיות בריא הוא צורך כל נפש, וכל אחד אוכל ועושה דברים כפי הבנתו שזה טוב לבריאותו.

ודבר זה למדתי מדברי התוס' שבת ל"ט ב' ד"ה וב"ה, דמחלקים בין רחיצת כל הגוף בחמין דהוי צורך שאינו שוה לכל נפש (ולכן אסור לחמם מים לצורך רחיצת כל הגוף) ובין זיעה בבית מרחץ דהוי צורך לכל נפש, וכתבו הטעם דזיעה הוי לצורך בריאות וזה הוי צורך כל אדם להיות בריא, ומשמע מדבריהם דהיינו אפי' אם הזיעה אינה שוה לכל נפש שאין הכל נכנסים להזיע במרחץ מ"מ הצורך של הבריאות הוא שוה לכל נפש, אבל רחיצת כל הגוף בחמין אינה לבריאות אלא לתענוג, ע"ש.

בענין העישון ביו"ט

ומה"ט, כתב הפני יהושע בשבת שם דיש מקום להתיר לעשן ביו"ט אף שאין הכל מעשנים והוי לכאורה אינו שוה לכל נפש, משום דהוי לבריאות שמטיב העיכול ע"ש. (ואולם בימינו דהתפרסם הדבר שנוק הסיגריות לבריאות גדול ומסוכן בהרבה מהתועלת הג"ל, קשה לומר שמעשנים לצורך בריאות ולהתיר מטעם זה לעשן ביו"ט).

אולם נוכל להתיר לעשן ביו"ט אם העישון בא להרגעה כשאדם עייף ואינו רגוע, או יש לו חוסר שינה וע"י העישון נהיה לו קל ויותר רענן, ודבר זה ישנו אצל כל אדם, שהרבה פעמים עייפים או לא רגועים וצריכים רגיעה או מנוחה, ויש ששותים קפה או תה, ויש שישנים, ויש שמתרחצים, ויש שמעשנים. ולפי מה שביארנו לעיל, לא איכפת לן מה דהעישון אינו שוה לכל נפש, העיקר מה דהצורך של העישון שוה לכל נפש, והצורך להרגעה ולמנוחה שוה לכל נפש. אולם דומני שהרבה מהרגילים לעשן, אין מעשנים בשביל להוציא עייפות וחוסר שינה וכדומה, אלא שיש להם צורך מיוחד למלאת החסר

כאילו חסר להם משהו, וצריכים לעשות משהו להתעסק, והיא עצבנות מיוחדת המצוייה במעשנים בלבד. וקשה להכריע בדבר מהי תועלת העישון אצל המעשנים אך אם כך הוא, הוי זה צורך שאינו שוה לכל נפש ואסור ביו"ט.

אם יש ק"ש בעלי הטאבאק

והנה נ"מ במה שדננו אם צורך העישון הוא שוה לכל נפש או לא, גם לענין אם יש ק"ש בעלי הטאבאק, שגם גבי שביעית מוכח מהגמ' סוכה מ' א' שמה שאינו עשוי לצורך השהה לכל נפש אין בו ק"ש כגון דבר העשוי למלוגמא (רפואה) אין בו ק"ש, וה"נ אי נימא דצורך העישון הוא מיוחד למעשנים בלבד אין בעלי הטאבאק ק"ש, ואסור לעשן ביו"ט. ואם חשיב צורך לכל נפש יש בו ק"ש ומותר לעשן ביו"ט. והמעשן ביו"ט ומקיל לענין ק"ש, עליו הכתוב אומר והכסיל בחשך הולך, דאם מעשן ביו"ט דהיא שאלה דאורייתא ע"כ דנקט דהוי שוה לכל נפש ודאי, א"כ צריך לנהוג בו ק"ש. (ועיין במ"ב בבה"ל סי' תקי"א ד"ה אין עושין, בענין העישון ביו"ט).

ודבר תמוה ראיתי בספר מועדים וזמנים ח"ד רצ"ח בהגה"ה, שאף אם נאמר דעישון לא הוי צורך כל אדם ולכן אין בו ק"ש וכן הדעת נוטה, מ"מ מותר לעשן ביו"ט, כיון דהרגיל לעישון יש לו צער אם לא מעשן ע"ש. ודבריו תמוהין לענ"ד, דצער זה, הוא מיוחד למעשנים בלבד, והרי כל מי שיש לו מחושן כגון כאבי ראש, שיניים, גרון או כאבי רומטיזם, ולא נפל למשכב, אסור לו לעשות רפואה ביו"ט כמו שהבאתי מהמ"ב סי' תצ"ו ובשעה"צ סק"י שם, וכ"ה בחיי אדם הלכות יו"ט, שכל דיני רפואה ביו"ט ראשון דינם כמו בשבת, ואף שיש לו צער מן הכאבים בכ"ז אם ישחק סממנים לצורך זה הוי אינו צורך לכל נפש ולוקה משום מלאכה ביו"ט. וה"ט, דצער זה אינו שוה בכל אדם, אלא הוא צער לחולים בלבד, וה"נ הצער שיש למעשנים כשאינם מעשנים, שהוא צער ששייך רק למעשנים, ודאי לא הוי שוה לכל נפש.

והדעת נוטה להחמיר לא לעשן ביו"ט דהוא חשש איסור תורה, ולהקל בשביעית שאין בעלי הטאבאק ק"ש.

דהם מאכל כל אדם. ועיין רמב"ם פ"ב מהל' תרומות (ועיי"ש בה"ב שכתב דאזוב שחשב עליו לאכילה לאדם חייבים במעשר. והיום שסתמו לחולים הדין כמו שכתבתי דפטור מן המעשר). וגדולה מזאת, נראה שגם במאכלות אסורות, לא אסרה תורה כי אם מאכל כל אדם

לקיימה משום שאין לה שם אוכל לטו"א, ולאו מאכל י"ל חמץ הוא. ובזה ביארתי במקו"א ^{אוצר החכמה} הדין של התריאקה ברמב"ם פ"ד מהל' חמץ, שהוא מאכל חולים, ובטל מינ' שם חמץ מדין כופת שאור שיחודה לשיבה, ודוק היטב כי קצרתי.

סימן יז

בדין פלפל שחור אם חייב במעשר ובדין טבל ותרומה שנפסלו מאכילת אדם

10707201866

א.

בדין פלפל שחור אם חייב במעשר

א) תנן בנדה ג' א', כל החייב במעשר מיטמא טו"א, ובגמ' נ"א ב' מייתי מתנ"י דעוקצין פ"ג מ"ה נמנו וגמרו שאין פלפלין (וחלת חריע וכו') נקחין בכסף מעשר ואין מיטמאין טו"א. וממילא יש לפשוט דפלפלין וחלת חריע (כרכום) אינם חייבים במעשר דאם היו חייבים במעשר היו מקבלים ג"כ טו"א וה"ה דזנגביל דהוי גמי תבלין פטור מתרו"מ.

ויש לעיין מהא דכתב רש"י בפסחים מ"ד א' גבי שתי קדרות אחת של חולין ואחת של תרומה ושתי מדוכות אחת של חולין ואחת של תרומה ונפלו אלו לתוך אלו מותרין שאני אומר תרומה לתוך תרומה נפלה וחולין לתוך חולין נפלו ואי אמרת כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא אמאי אמרינן שאני אומר וכו' א"ל הנה לתרומת תבלין דרבנן. ופירש רש"י שתי מדוכות שהתבלין נידוכין בתוכן פלפלין

וזנגביל הרי מבואר דפלפלין וזנגביל חייבים בתרו"מ מדרבנן ככל הפירות והירקות. וצ"ע.

ב) והנה התוס' ביומא דף פ"א ב' ד"ה שהפלפלין חייבין בערלה הקשו דכיון דחייבין בערלה ה"ה דחייבין גמי במעשר, (וכדמוכח בסוגיא דברכות ל"ו דמדמי ערלה ומעשר אהדרי), וא"כ אמאי אין הפלפלין מקטו"א הא כל החייב במעשר מקטו"א, ותירצו הא ברטיבתא הא ביבשתא (והוא ע"פ הגמ' שם ביומא ובברכות ל"ו ב' דפלפלין רטיבתא הוא דחייבים בערלה ואלה חייבין גמי במעשר, אבל יבשים פטורים מן המעשר). וחילוק זה י"ל גם בזנגביל כדאיתא בגמ' דברכות הנ"ל דעל זנגביל רטוב מברכים בפה"א וכמובן דחייב במעשר) ויבש אין מברכים עליו כלום דאינו ראוי לאכילה בעינו והוי תבלין ופטור מן המעשר.

אולם זה לא סגי ליישב דברי רש"י בפסחים מ"ד הנ"ל דבפשוטו מיירי בפלפלין וזנגביל יבשים דרגילים לשים במדוכה, דלחין